

SÓTÉR ISTVÁN

Ünnepek

Elmúlt ünnepeink úgy feküdnek az időben, mint egy behajtott könyv lapjai. Nem mindegyik lap pirosbetűs, mert van ünnep, mely hétköznap marad és vannak ünnepi hétköznapok is. Az ünnepet nem a naptár hozza el, az ünnep bennünk születik, amikor akarja. A Lélek ott fú, ahol akar. Különös, hogy több esős, szürke karácsonyra emlékszem, mint fehérre. Esős, gyermekkori karácsonyon tartottam hazafelé, Szeged sötét sugárútjain, melyekre csak a sarki kocsmák gázlámpái vetettek világot. Volt egy karácsony, amikor a pesti vendéglők nagy ablakai is esős estbe világítottak, s az üres teremben elkeseredetten és kötelezően játszott a népi zenekar, egész éjszaka. Nemde Flaubert patikusa, Homais úr jut eszünkbe, aki azzal mutatta ki baloldaliságát, hogy nagypénteken kolbászt evett?

Nem, nem az ünnep jön el, hanem mi megyünk el az ünnephez – és nem biztos, hogy találkozunk vele. A Karácsonyt a gyermekek ünnepének mondják, hisz valóban egy Gyermek ünnepe, de igazában nem mi ajándékozunk meg a gyermekeket, hanem ők ajándékoznak meg bennünket a Karácsonnyal. Gyermektelen karácsonyokhoz csak azok a néptelen, szélfúttá utcák illenek, melyeken az éjféli miséről távozők tartanak haza. Még azt sem mondhatjuk, hogy a Karácsony mindenütt családi ünnep, melyet otthon ülnek meg. Párizsban csak karácsonykor nem szokás otthon maradni, a kávéházak tükörablakaira december közepén fehér festékekkel felírják a karácsonyi vacsora, a *révillon* menüjét és árait. Még Szilveszterkor sem láttam akkora tömeget a párizsi körutakon, mint karácsonykor, és férfiak, nők estélyiruhásan tértek be a Jó Hír templomába, melyet akkor a rádió templomának is tekintettek. New Yorkban csak a közvetlenül Karácsony előtti utcák képére emlékszem. A felhőkarcolók fehér és rózsaszín fénycsókban fürödtek, s a várost szinte a levegőbe emelték a színes léggömbök, a levegőben úszó, léghajókká felfújt Télapók. Alig maradhatott eladható tárgy az üzletek raktáraiban, mert mindent kivetettek a kirakatokba. Brüsszelben még utcaibb karácsonyra emlékszem: a Nagy Utca házsorai közt csaknem összefüggő mennyezetet formáltak a kifeszített aranydíszek, szalagok, rojtok, színes körték füzerei, és így az utca mintegy óriás szobává alakult, és az emberi nyüzsgésben talán hely sem jutott Karácsonynak.

Fenyőfák, kifosztott erdők: Karácsony előtt a Mátrában, az erdei út két oldalán kilométer hosszan heverték az összekötözött fenyők, mint egy tömegmészárlás áldozatai. Mégis, ezek az áldozatok szépítették meg és töltötték be illatukkal néhány napra a pesti Duna-partot, két híd között, ahol a háború előtti években mintha egy erdőben jártunk volna. A fenyőerdő a rakpartra költözött, és onnan a szobákba. Gyermekkorom karácsonyfáinak illatát karácsonyoként újra megtalálom, de már az egyetlen és oly drága ajándék nélkül: a *Grant kapitány gyermekei* volt egyik legszebb karácsonyom ajándéka. Fialat házassággént karácsonyfát díszítettünk, és papírból kivágott, rojtozott szárnyakkal, fehér lepedőből és angyalhajból még angyal is került a függönyre. Szegeden, decemberi csipős reggeleken, a Tisza felett a keleti égbolt piros volt: „az angyalkák sütik a karácsonyi süteményt” – szokta volt mondani anyám, és

mi a sütőben sült linzer illatát képzeletben a reggeli ég színéhez társítottuk. A karácsonyfa szaloncukrait is anyám készítette, régi, felvidéki recept szerint, ahogyan Kaszán, Eperjesen és Szomolnokon készítették, és ez a cukor különb volt az üzletinél, mert omlós maradt. Mintha most is bezárt ajtók előtt hallgatóznék, mint gyermekkoromban, s hallom a hangokat, az emlék hangjait, azoknak hangját, akiket szerettem, csupa női hangot, vagyis angyalhangokat, nagyanyám és anyám hangját, és várom a csengettyűszót, mely valamikor mindig felhangzott, és akkor azt hittem, hogy mindig fel fog hangzani.

Betlehem leírásai és képes ábrázolásai mindig ugyanazt a személyi együttest mutatják, és el kell gondolkodni azon, hogy kik vannak jelen ebben az együttesben, és kik hiányoznak, Márián és Józsefen kívül, csak állatok vannak jelen, jámbor barmok és milyen jó, milyen szép, hogy ezek jelen vannak. Persze, tudjuk, Mária nem az otthonában született, de miért kellett ennek épp így, magányban, helységen kívül történnie? De eljönnek a pásztrok, és a magány feloldódik. Karácsonynak épp az a különösége, hogy szükség van benne a család elkülönülésére, de a felebarátokkal való feloldódásra is. Akik ritkán találkoznak év közben, azokat egybegyűjtheti a karácsonyfa.

Élet kezdődik a Megszületéssel, a Karácsony egy élet kezdete. Micsoda életé! Az Evangéliumokat az köti össze az Ószövetséggel, hogy emennek jóslatai beteljesülnek benne. A karácsonykor kezdődő életnek be kell töltenie ezeket a jóslatokat, mintha a próféták szabták volna meg előre a Megszületett életének és halálának körülményeit. Ismétlődések sora előzi meg az utolsót, az igazit, a beteljesülőt, a mítosz ismétlődik, mintegy kipróbálja önmagát, akárcsak egy műalkotás, melyet többször kell újrakezdeni. Thomas Mann tudta ezt, de ő is az Evangéliumok hősétől tanulta, aki a jóslatok beteljesülésére minduntalan figyelmeztet, s aláveti magát e jóslatok rendelkezésére. Több ez, mint valamely végzet elfogadása: ez az igazi engedelmesség, önmaga és egy világot átfogó akarat iránt.

Nem ok nélkül látta meg Simone Weil a görög gondolkodásban a keresztényi gondolkodás előképét. A görög tragédiák végzetében és az evangéliumi végzetben van valami közös, amaz inkább egyéni, emez viszont egyetemes. A görög tragédiákban a testiség is elbukik, a kereszt azonban nem bukás, hanem felemelkedés, és a testnek ahhoz csak a kínjai által van köze. De Karácsony a testté válás ünnepe, az emberré válásé. Betlehemet máris beárnyékolja a Golgota, és a jászolra eső árnyékot az angyalok fénye sem űzheti el. Isten nem maradhat mentes annak a világnak szörnyűségeitől, melyet teremtett, s melyből vissza is húzódott. A Karácsonyban ily módon benne van a Húsvét, a két ünnep csaknem átfedi egymást, s a Karácsony lényegéhez nem férhetünk közel, ha megfelelkezünk benne a Húsvétról, és viszont. A születés: halál is – a halál pedig születés. Az emberi táplálékok szimbólumnyelvére fordítva át a két ünnepet: Karácsony ételjelképe a kovász növesztette kalács, Húsvétnek viszont az új életet magába foglaló tojás a jelképe.

Az ünnep értelmetlenné és feleslegessé válik, ha nem érziük át valamit azokból az okokból, amelyek létrehozták. Nemcsak az egyház ünnepeire érvényes ez, hanem a történelmi, a forradalmi ünnepekre is. Aki nem fog föl még oly keveset valamely ünnep értelméből, az valójában kívül marad az ünnepen. Ezért mondhatjuk el, hogy nem mindenki számára jön el az ünnep, s az otthoni karácsonyfa színes lámpácskái jelenthetnek annyit is, mint egy köztéri vagy áruházi karácsonyfa, mely tulajdonképp senkié. A szegények karácsonyfáinak igenis vannak gazdái, és a betegek és az árvák, a katonák és a rabok karácsonyfáinak is. Ahhoz, hogy bármely ünnep lényegéhez közel férközhessünk, csendre van szükségünk. Még a leglármásabb ünnep is abban a csendben mutatja meg magát, mely a lárma után beáll. Az ünnep mindig megállás, valaminek megszakadása, afféle pihenő, mely arra szolgál, hogy helyes mederbe te-

relje az életünket. Ha nem fogadjuk el ezt a rendeltetését, ha nem engedünk neki, akkor számunkra az ünnep értéktelenné és értelmetlenné válik. Minden új karácsonyban visszajönnek a régi karácsonyok, mert az ünnep ugyanúgy ismétlődés, mint a mítosz. Valami visszatérhet a hiányával is. Ennek a hiánynak átérzésével a karácsonyi asztal mellett mindig felelevenedik azoknak emléke, akik valamikor körülötte ültek. Az emlék csendje az ünnep csendjét mélyíti el.

Állok éjfélkor a Vízivárosi utcán, és egyszerre szólalnak meg a környék karácsonyi harangjai. Nincs szebb az éjszakai harangszónál, mely nem is hang, hanem ünnepélyes jelenlét, körmeneti felvonulás, hallható pompa. Mintha a folyó tükre verné vissza, közlő szól a Bazilika harangja, magasan felettünk úszik a Mátyás templomé, és meghittén a kedves vízivárosi plébániatemplomé. Ezek a hangok nem oszlatják el, nem törik meg, hanem inkább felerősítik, figyelmeztetően reánk ruházzák az ünnep lényegét, a lelki csendet.

RÁBA GYÖRGY

A Születés ünnepe

A mitikus gondolkodás kiszakította az embert az élet folyamatából – az ünnep exaltáció volt, kiemelkedés. A közép-amerikai őslakos indiánok még ma is az év fordulása szerint zarándokolnak el szent helyeikre, és szertartással áldoznak természetfölötti uraiknak. De még a görögök is kultikus helyeiken magaslottak emberi feltételeik fölé, és a misztériumban énjük megtagadása útján érintkeztek isteneikkel. A római házi istenek intézménye is csupán szűk kaput jelentett, melyen át az istenséghez szökhettek, de maga az isteni nem hatotta át hétköznapjaikat.

Az egyistenhit töltötte meg az ünnepeket olykor az egész életre visszafénylő tartalommal. A legmélyebb értelmű, legmaradandóbb hatású élő ünnepünk azonban a karácsony, a Születés ünnepe, az ígéret és kötés, melyet az emberiség kétezer éve Jézus Krisztus világrajöttéhez kapcsol. A karácsony ünnepe rég beköltözött az otthonokba, jóllehet az egyházi szertartások közösségbe szólító ereje változatlanul eleven, de még a betlehemes játékok is a misztériumot az ajtón kopogtató emlékeztetővé sűrítették. Mégis amikor a lélekemelő ünnepet a személynek is küldött hírként családi körben üljük meg, a tartalom a formára is kisugárzik, és ez a sugárzás nemcsak az alkalmi teret, hanem az egyéni élet idejét is betölti.

A már egyszer megélt karácsony tudata az ünnep naptári időpontja előtt a remény tornácában és az ígéret útravalójával megmász, megszelídít bennünket, akik az év sűrűjében elvadultan bolyongunk. Ez elsősorban gyermeki énjükre igaz, a „Jézuska” érkezésére hetekkel előbb sóvárgó, hónapokkal korábban révedező, zsenge képze-